

Левків С. П. Взаємодія загальноосвітніх шкіл та громадських організацій екологічного спрямування, як педагогічна проблема // Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах : матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції (м. Житомир, 22-23 травня 2014 р.) / За ред. О. А. Дубасенюк, В. А. Ковальчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 374-380.

*Левків С. П.,
аспірант*

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ВЗАЄМОДІЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЕКОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ, ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

На сучасному етапі розвитку людства проблема взаємодії суспільства і природи набуває важливого значення. У ХХ столітті людство почало усвідомлювати: посилення впливу на довкілля може стати неконтрольованим і нестиме загрозу існуванню всієї цивілізації.

Розв'язання екологічних проблем можливе лише за умов об'єднання зусиль органів державної влади, громадських організацій та навчальних закладів. Актуальною є допомога дітям та підлітків, які в складі дитячих екологічних організацій та за підтримки шкіл приєднуються до екологічного руху [1].

Система екологічної освіти та виховання впроваджується в Україні через дві ланки — формальну (дошкільна, шкільна, позашкільна, професійно технічна, вища та післядипломна освіта) і неформальну (освіта у діяльності громадських організацій, вплив засобів масової інформації, діяльність релігійних громад) [2].

Важлива роль у подоланні екологічної кризи, на думку науковців, належить освіті й педагогіці, зокрема середній освіті, що покликана формувати екологічну культуру, фундаментальні екологічні знання, екологічне мислення і свідомість, що ґрунтуються на бережливому ставленні до природи, як унікального природного ресурсу.

Кожен громадянин має володіти певною базою екологічних

знань, що дозволить розуміти й оптимально розв'язувати екологічні проблеми регіонів проживання на основі наукових знань процесів розвитку біосфери, загальнолюдських досвіду й цінностей.

Екологічна освіта у школі, як цілісне культурологічне явище, що включає процеси навчання, виховання, розвитку особистості, має спрямовуватися на формування екологічної культури, як складової системи національного і громадянського виховання всіх верств населення України, екологізацію навчальних дисциплін і програм підготовки, а також на професійну екологічну підготовку через базову екологічну освіту.

У школах і позашкільних закладах діють творчі об'єднання школярів еколого-природоохоронного спрямування. Форми діяльності їх різноманітні. Це гуртки екологів та юних друзів природи, загони та гуртки "голубих" та "зелених патрулів", а також шкільні університети "Природа", лекторії, клуби, кіноклуби. З'явилися нові творчі об'єднання школярів за інтересами – "екологічні розвідники", "друзі лісу", "дивосвіт природи", "творча лабораторія природи", "екологічне товариство", "пошуково-експедиційний загін", "екологічна студія" тощо.

Працюючи у творчих об'єднаннях, діти визначають теоретичні основи і закономірності явищ природи, займаються дослідницькою роботою, завдяки якій розширюють свій екологічний світогляд, оволодівають методами дослідження природи, нагромаджують досвід у справі її охорони. Юннати виступають пропагандистами природоохоронних знань серед своїх товаришів, місцевого населення, беруть участь в природоохоронних акціях та операціях – озеленюють території, доглядають парки, лісопарки, закріплюють еродовані ґрунти, привчаються береги водойми, ведуть спостереження за станом популяції рідкісних видів, інвентаризують місцеву флору і фауну [3].

Проте, система екологічної освіти в Україні продовжує бути фрагментарною, малоефективною. Це спричинене:

- багаторічним пануванням споживацького ставлення до природи;
- незнанням і руйнуванням народних традицій раціонального природокористування;
- недооцінкою екологічних знань у національній системі загальної освіти;
- відсутністю необхідної законодавчої бази;

- недостатньою відповідальністю виконавчих структур у галузі освіти і науки;
- відсутністю контролю за виконанням ухвалених рішень;
- слабким матеріально-технічним і методичним забезпеченням навчально-виховного процесу;
- вкрай недосконалою системою навчання і перепідготовки кадрів;
- відсутністю державної підтримки діяльності громадських формувань, молодіжних і дитячих організацій, інших структур, які опікуються екологічною просвітою.

Отже, екологічна освіта, незважаючи на її актуальність і важливість у вирішенні проблем екологічної безпеки, ще не стала пріоритетом у державній політиці і переживає кризовий період.

Неформальна екологічна освіта має свої специфічні особливості. Громадський рух, зокрема – молодіжний і дитячий, є вдалою системою для формування самоорганізованої особистості, людини з високими показниками громадської активності та громадянської відповідальності у суспільстві ХХІ ст. [4: 135, 136].

Громадські організації є ініціаторами проведення акцій: “Первоцвіт”, “Посади своє дерево”, “Нове життя джерел”, операції “Нерест”, “Чисте повітря”, “Новорічна ялинка”, конкурси “Конкурс учнівських екологічних агітбригад”, “Свій голос я віддаю на захист природи”, “На краще шкільне подвір’я” тощо.

В Україні склалася досить розвинута інфраструктура громадських організацій, які при створенні їм сприятливих умов можуть сформувати національну систему громадського екологічного управління. Це такі найвпливовіші організації:

- Всеукраїнська екологічна ліга;
- Українське товариство сталого розвитку;
- Українська екологічна асоціація "Зелений світ";
- Українське відділення міжнародної спілки "Екологія людини";
- Міжнародний фонд Дніпра;
- Міжнародна організація "Громадська ініціатива";
- Українське товариство охорони природи;
- Всеукраїнський комітет підтримки програм ООН щодо навколишнього середовища;
- Неурядова екологічна організація "МАМА-86";

- Коаліція українських екологічних неурядових організацій "АЛЬТЕ Р-ЕКО";
- Еколого-просвітницький клуб "Гармонія";
- Екологічне дитяче об'єднання "Зелений гомін".

Виховання у громадських організаціях має здійснюватися таким чином, щоб надати можливість кожній дитині, молодій людині взяти участь у цікавих, обов'язково практичних, природоохоронних заходах. За допомогою спеціальних програм у кожній акції відбувається взаємонавчання, щоб діти мали змогу не тільки підвищити рівень обізнаності в сфері екології, не тільки сформувати власний екологічний світогляд, а й спробувати себе в ролі лідера в колективі. Громадські організації використовують системний підхід – поєднують екологічне виховання із практичною роботою, новими освітніми розвиваючими заходами, науково-практичною роботою дітей, впровадженням системи самоврядування та розвитку лідерських якостей. Представники природоохоронних неурядових організацій в Україні працюють над розробленням і впровадженням позашкільних еколого-освітніх та виховних програм, популяризують екологічні знання, розробляють спеціальні екологічні тренінги, заняття, вправи, екоігри. Але цінний досвід позашкільної природоохоронної освітньо-виховної роботи, набутий екологічними неурядовими організаціями, нашими державними органами використовується недостатньо або ігнорується.

Цікавим є досвід дитячих громадських організацій – екологічних, туристичних, краєзнавчих. Всеукраїнська дитяча спілка «Екологічна варта» постійно працює над створенням і впровадженням нових програм у галузі екологічної освіти, таких як «Екологічна варта власного майбутнього», «Вартівські вміння», «Прибери планету», «Школа лідера-еколога». Організація та проведення екологічних конкурсів і вікторин, семінарів-тренінгів, екологічних екскурсій, створення екологічних клубів, центрів, творчих майстерень – невід'ємна частина діяльності «Екологічної варти». Дитяча екологічна асоціація «Зелена країна», що у Донецькій області, має свій друкований орган – газету «Бджілка». Юні екологи обстежують річки, висаджують дерева, беруть участь в екологічних експедиціях. Регіональне молодіжне екологічне об'єднання «Екосфера» (м. Ужгород) працює за власною методикою «Програма екологічної освіти та виховання учнівської молоді «Школа у природі». Дитяче об'єднання «Паросток» працює з дітьми та

молоддю з питань екології та біології, приділяючи велику увагу практичному та науково-дослідному аспектам. В Україні функціонують неурядові організації, які працюють в сфері інформування і беруть участь у заходах, спрямованих на підвищення обізнаності громадськості щодо екологічних питань. Всеукраїнська екологічна ліга створює власні освітні та видавничі програми. Серії книжок «Екологічна освіта і виховання», «Природоохоронні акції» стають у пригоді і вчителю, і молодому лідеру-екологу, книжки містять пропозиції до проведення уроків, позакласних заходів екологічної тематики, рекомендації щодо проведення природоохоронних акцій. Організація випускає науково-популярні журнали «Екологічний вісник», «Реферативний журнал «Екологія», видала «Екологічну енциклопедію». Всеукраїнська громадська організація «Жива планета» виконала кілька корисних просвітницьких проектів з метою підвищення екологічної культури як школярів (поводження з домашніми тваринами), так і виробників (екологічне маркірування продукції). Функціонує Центр екологічної освіти та інформації, що має власні тематичні та періодичні видання. Інформаційно-видавничий центр «Зелене досье» теж продукує певну еколого-просвітницьку літературу, але обсяг її недостатній. Благодійний фонд екологічної інформації WETI та інші видають постійні інформаційні бюлетені. Значну практичну роботу останнім часом проводила Всеукраїнська громадська організація «Мама-86», яка виконала і впровадила в різних регіонах України (Київ, Харків, Ніжин, Татарбунари, Феодосія, Одеса та ін.) ефективні еколого-технічні рішення з проблем питної води (у рамках кампанії «Питна вода України»). Екологічні неурядові організації видають періодичні видання: «Рідна природа» (Українське товариство охорони природи разом з Мінприроди), «Зелений світ» (УЕА «Зелений світ»), тематичні екологічні видання (Національний екологічний центр України), «Жива Україна» (УкрЮНЕПКОМ), «Паросток» (Всеукраїнський благодійний фонд «Паросток») [4, с. 136].

Найперспективнішими є дві моделі взаємодії громадських дитячих та молодіжних організацій і загальноосвітньої школи:

1. Рівноправне партнерство на основі домовленостей, угод. Взаємодія рівних виховних суб'єктів може реалізовуватись у різноманітних формах, насамперед на основі виконання спільних програм (освітніх, соціальних, культурологічних, природоохоронних

тощо). При цьому школа добровільно вибирає партнера в особі громадської організації на засадах демократизації і гуманізації освітнього процесу. Позитивний вплив такої взаємодії на соціально-виховну систему школи визначається динамізмом, демократизмом, автономністю дитячих та молодіжних громадських організацій, їх чітко вираженою специфікою, а також можливістю школи мати кількох партнерів, не "прив'язуючись" до однієї організації, керуючись принципом доцільності. Можливе і створення на базі школи осередків всеукраїнських або регіональних (міських, районних, обласних) організацій, членами яких є учні цієї школи. Наприклад, у шкільних закладах поширені осередки ФДО України, ВДС "Екологічна варта", Всеукраїнського учнівського творчого об'єднання "КРОКС".

2. Взаємодія освітнього закладу і дитячої чи молодіжної громадської структури як суб'єктів соціально-виховної системи школи на засадах демократизму, громадськості, самоуправління. У сучасній школі поширена практика створення і функціонування різноманітних учнівських громадських структур: органи учнівського самоуправління, профільні самодіяльні об'єднання, тимчасові об'єднання для підготовки і проведення суспільно корисних заходів та ін. Найперспективнішим виглядає функціонування в загальноосвітніх закладах самобутніх учнівських громадських організацій (зі статутом, програмами діяльності, фіксованим членством тощо) як органічної складової соціально-виховної роботи школи. Роль і місце такої організації в школі, її авторитет серед учнів, педагогів, батьків - важливі показники ефективності і результативності виховної системи загальноосвітнього закладу. Створення учнівської організації у школі є основою міжвікового конструктивного спілкування, соціальної адаптації, творчого розвитку учнів. Як правило, ініціюють створення учнівських організацій у школах дорослі - вчителі, соціальні педагоги, керівники, рідше - самі учні, їхні батьки. Педагоги-ініціатори добровільно стають кураторами, керівниками, лідерами дитячих об'єднань, їх активними учасниками. Саме ця група педагогів і дитячий актив, об'єднані в добровільні співтовариства, часто є генераторами нових ідей, реалізація яких може стати початковим етапом оформлення виховної системи або імпульсом до її розвитку [1].

Педагогічними колективами навчальних закладів багато уваги приділяється розвитку дитячого громадського екологічного руху, становленню дитячих громадських екологічних організацій.

Дитяче самоврядування – складний і відповідальний процес, який має багатопланові виховні можливості. За зразком Всеукраїнського дитячого екологічного парламенту (м. Київ, НЕНЦ) в регіонах створюються обласні, районні, міжшкільні та шкільні екологічні парламенти. Вони показали свою дієздатність у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій, Житомирській, Запорізькій, Закарпатській, Івано-Франківській, Кіровоградській, Київській, Рівненській, Одеській, Луганській, Львівській, Полтавській, Сумській, Тернопільській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській областях та АРК.

Загалом творчими учнівськими об'єднаннями екологічного спрямування охоплено близько 110,5 тис. дітей та учнівської молоді [5].

Отже, співпраця шкіл і громадських організацій є на сьогодні вкрай актуальною. Підґрунтям взаємодії школи і громадських організацій є наявність спільного і специфічного у їх діяльності. Спільність виявляється у меті (розвиток особистості); суб'єкті виховання (молодь, школярі). Школа і громадська організація мають також свої особливості й специфіку, реалізація якої, за визначенням Л. В. Алієвої, “підсилює виховний потенціал кожної структури, інтегрує їх вплив на виховний простір соціуму”[6].

Тісна взаємодія громадських екологічних організацій із загальноосвітніми навчальними закладами необхідна не лише для розвитку дитячого та молодіжного руху в Україні. Цей процес взаємовигідний, адже створення на базі шкіл учнівських екологічних організацій та об'єднань є потребою сьогодення, запорукою ефективного функціонування учнівського самоврядування, формування в учнів громадянських, організаторських та лідерських якостей.

Література:

1. Лісовець О. В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України: навчальний посібник [Електронний ресурс] / Українські підручники онлайн – Режим доступу
2. http://pidruchniki.ws/14990312/sotsiologiya/teoriya_i_metodika_roboti_z_dityachimi_ta_molodizhnimi_organizatsiyami_ukrayini_-_lisovets_ov

3. Доповідь щодо громадської оцінки процесу реалізації екологічної політики у 2012 році. – К. : 2013. [Електронний ресурс] / Міністерство екології та природних ресурсів України – Режим доступу

<http://www.menr.gov.ua/docs/public-orhus/Gromadska%20otcinka%20MENR%202012.pdf>

4. Екологічна освіта, інформування громадськості, громадські рухи [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://www.nature.org.ua/rovno/11.htm>

5. Національна екологічна політика України: оцінка і стратегія розвитку – К. : ТОВ “Компанія, 2007. – 184 с. [Електронний ресурс] / Організація Об’єднаних Націй в Україні – Режим доступу http://www.un.org.ua/files/national_ecology.pdf

6. Лист Міністерства освіти і науки України від 16.04.2013 р. № 1/9-285 «Про стан та перспективи розвитку екологічного та дослідницько-експериментального напрямів позашкільної освіти»

7. Якименко О.Г. Громадський екологічний рух та його роль в соціалізації особистості [Електронний ресурс] – Режим доступу

<http://vuzlib.com/content/view/479/94>